

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fra Roskilde Museum

ARTHUR FANG

GUSTAV WIED
OG
ROSKILDE

Fra Roskilde Museum 1964-67

XXIII

ARTHUR FANG

GUSTAV WIED
OG
ROSKILDE

ROSKILDE MUSEUM

1967

Maleri af Michael Ancher 1894
Tilhører Roskilde Museum. Gave fra Roskilde Sparekasse

I det lille, dengang meget ravnekrogsagtige Roskilde dukkede der i 1897 en mærkelig familie op: mand, kone og to børn. Pæne mennesker at se til, men alligevel afvigende fra normen. Manden havde fipskæg, og det gik ordentlige mandfolk ikke med, de havde et mere eller mindre veludviklet »cyklestyr« hængende ned i ølglasset. Og fru, hun var virkelig nydelig, men hvad var det dog for en vogn, hun trillede sin yndige lille pige rundt i. Jo, mærkelig var familien, og den søgte slet ikke at gøre bekendtskab med nogen, ville bare passe sig selv. Nok havde et par mennesker, der som man siger fulgte lidt med, hørt noget om, at det vistnok var en væmmelig uanstændig forfatter, som tilmed skulle have siddet i fængsel for sit skrivi. Flertallet anede

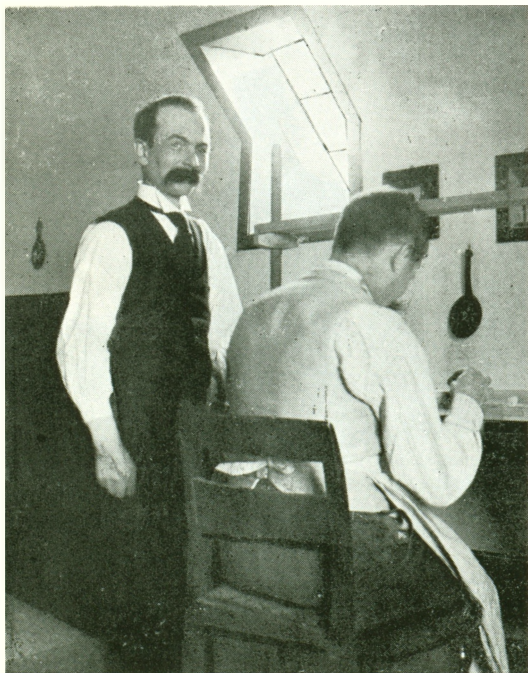

*Berømt forfatter
i højgalla.*

intet herom, knapt nok hvad manden hed, om han skrev bøger eller hvad han skrev, ragede dem ikke.

Som det sig hør og bør havde digteren Gustav Wied slået sig ned på en kvist, i en lejlighed i den nordre ende af proprietær Olsens pæne ejendom »Rodishøj«, Frederiksborgvej 11. Den blev senere katolsk præstebolig og fik navnet »Mariahøj«.

En mand, der skriver, vil gerne have fred, og det var der i Roskilde. Og mere til, der var hyggeligt og provinsmilliuet vaske-ægte. Nede på Olsgadebakken, som man dengang sagde, havde familien Wied det rart. Der var endnu ingen bebyggelse, men store, gamle gartnerhaver, åbne marker og vænger tæt ved og kun et smut forbi »Trægården« op ad Hoveristi og ind i Klostermarken. Her kunne man så møde fru Alice Wied, en datter af godsejer, senere lotterikollektør, folketingsmand Ferdinand Tutein eller hendes smukke søster, en yngre frøken Tutein, som drog af med barnevognen, mens fatter var flittig oppe på kvisten. Det blev til hans første store roman, herregårdsskildringen »Slægten«, som af Sophus Schandorff blev hilst med fanfare og de lidt ejendommelige ord: »Hilsen og Håndslag til dig Gustav Wied, Du kærnesunde blandt syge Unge«. Med det sidste udtryk var der tænkt på café Berninas absint-litterater, der på den tid koketterede med symbolismen; endnu havde Johannes V. Jensen ikke rigtigt svunget køllen.

*Mester Holm og
lærling Wied.*

Fra kvisten på Frederiksborgvej

Nybagt husejerfamilie paraderer foran indgangen.

*Man hygger sig i
Hudes øreklapstol.*

Gustav Wiedes kvisttilværelse blev ikke langvarig. Han havde købt en dejlig frit beliggende stor grund på den åbne mark sydlig for Clermontvej — nu Hedegade. Bakkehældet faldt jævnt ned i en engagtig sækning, afgrænset af den brede grøft, som førte vandet fra Højbrønd-kilden og et mystisk »overskud« fra vandværket til Kapelsmøllens dam. Det lille vandløb var så bredt, at der lå en rigtig bro over det med rækværk, børnene kunne ride på.

Oppe på bakkekammen med frit udsyn op til byen og åben mark til de tre sider opførte Gustav Wied et rummeligt hus. Byggearbejdet blev påbegyndt i sommeren 1899, men på grund af konflikt på arbejdsmarkedet kom huset først til at stå færdigt den sidste august 1900, og det årstal står på den nordre gavl.

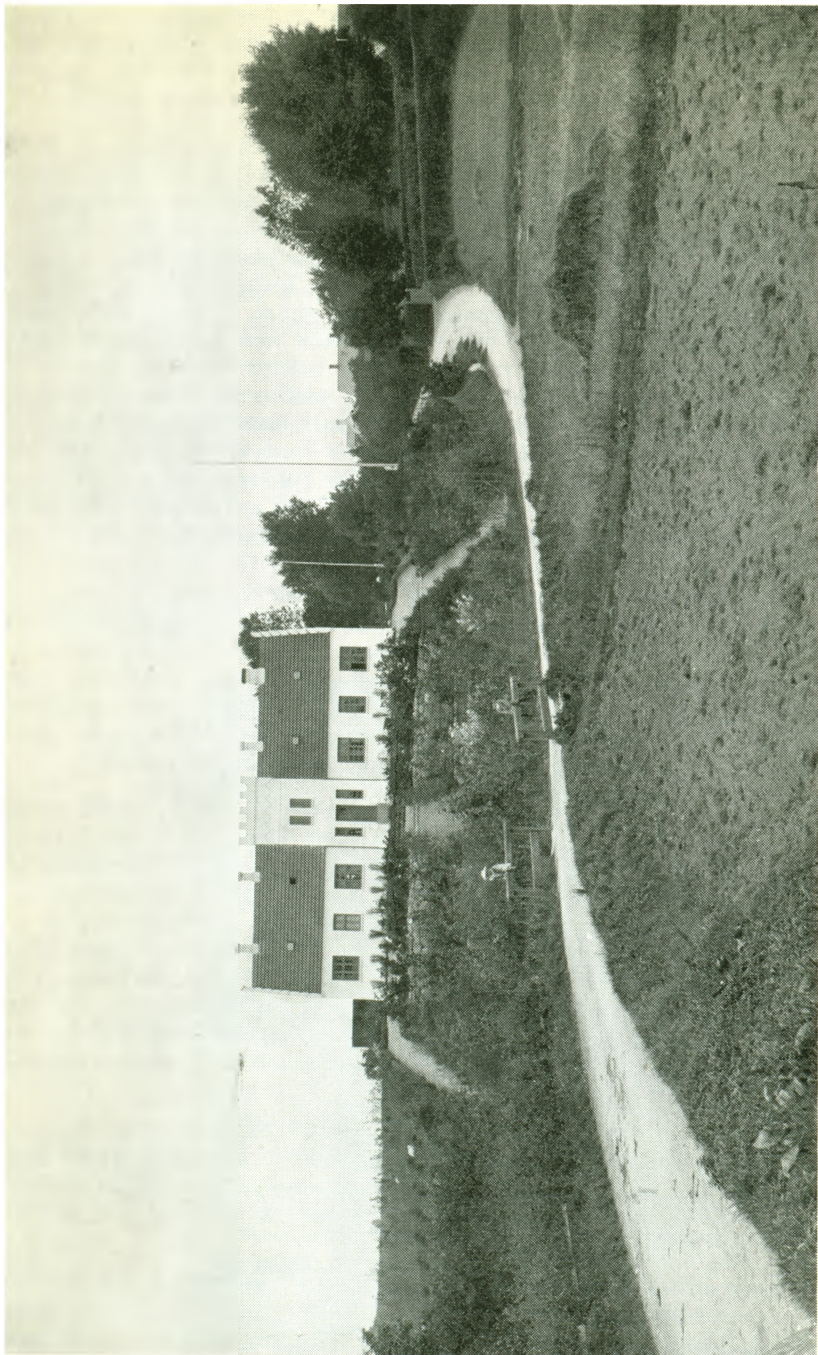
Den roskildensiske undren over forfatterfamilien flyttede med ud til Hedegade. Det var jo ikke nogen ordentlig villa, sådan som manufakturhandler Ludvig Ostermanns på hjørnet af Fiolstræde. Den lange længe lignede mere hovedbygningen til en gård på landet. Og det havde også været meningen. Den lolland-ske proprietærsøn ville gerne have et hus, der kunne lede tanken hen på hans fødehjem, og det var netop en lang lav længe. Det flotte tårn med tinderne og de kamtakkede gavle, som iøvrigt tog sig nydeligt ud, var dog en digterisk frihed, men nok til at

*Holger Drachmann og
Wied'erne i
»Prinsen«s gård.*

give huset et flot navn. En dag var forfatteren Walther Christmas kommet på besøg. Forgæves støvede han huset igennem, indtil han i en krog i haven fandt ægteparret. — Nå, her sidder I, mens jeg har rendt hele Kastellet rundt. Der har vi navnet, sagde Wied, og det er senere gået videre til vejen lige overfor. Huset er ikke arkitekttegnet. Bygherren har selv gjort udkastet og fået hjælp af en slægtning, som efter års udlændighed kom på besøg.

Men lad alligevel gå med det ydre, sagde roskildenserne til sig selv, men det indvendige skal efter sigende være helt tosset. Nå, ikke mere end rimeligt var, når der skulle tages specielle hensyn. Gustav Wied var særlig ømtålelig for støj, måske mere end faget krævede det. Derfor blev den søndre ende af huset — de to fag vinduer til venstre på billedet — med en tyk mur adskilt fra børne- og anden uro og indrettet som en privat ungdomskole. Tre værelser og forstue med udgang til haven. På døren ud mod den øvrige del af huset stod der på et porcellæns-skilt med sort: Pustervig, Digter, sådan havde revuforfatteren Anton Melbyes lille datter opfattet mandens mærkelige navn. Døren førte ind til et støjdæmpende beskyttelsesrum, en temmelig smal stue med reoler på begge sider — forfatterens bibliotek — og først herfra kom man ind i det allerhelligste, arbejdsværelset med det store trefagsvindue. Dets nederste trediedel var dog skjult bag et fortræksgardin, så end ikke det dristigste blik kunne trænge ind eller forfatteren beskues, hvis han skulle nærme sig vinduet. Tilmed var det rigeligt udpolstret med gardiner, og gennem sidevinduerne kom lyset kun afdæmpet ind, da der foran alle ruderne var ophængt transparente billeder

»Kastellet« -- frit og landligt, afgrænsel af den støvede vej.

af de sataniske uhyrer, som skal værne Notre Dame i Paris imod det ondes anslag. Til gengæld var der gennem midtervinduerne et dejligt kik op mod Domkirken. Var det øverste åbent, stod vestfacaden indrammet i fineste afskæring.

Værelset var ikke særlig stort, men meget hyggeligt, gulvet lunet og lyddæmpet med tæpper, gamle og smukke møbler, væggene tæt besat med billeder — så borgerligt og pænt som noget. Det samme gjaldt det lille, meget spartanske soveværelse med den smalle træseeng, servante med fritstående håndklædestativ og pigekammer-kommoden. Billedet er i dag en kulturhistorisk raritet, for intet af den slags inventar bruges mere, i hvert fald ikke under disse former. Der var vindue mod syd og dobbelte døre ud til forstuen, måske var væggenes udstyr lidt for sig selv. Billederne af Bismarck, Napoleon og pastor Vilhelm Bech må måske opfattes som et udtryk for ejendommelige træk i digterens psyke. Et folkeligt naivt olietryk forestillede vort private solsystem. Billedet af den lille jordklode i dens elliptiske dans om en strålende sol skulle måske hjælpe til at erkende vor menneskelige lidenhed og se den mod en videre baggrund — sub specie aeterna.

Fra forstuen var der foruden hoveddøren også trappe op til loftet. Her havde Wied ladet indrette et privat boghinderværksted, hvor han i skjorteærmer og iført forklæde under ledelse af bogbindermester Holm udøvede det ædle håndværk. En stor og smuk bilæggerovn med vægtige malmknopper, var rummets eneste pryd, den er havnet på Roskilde Museum, hvor man kan beskue dens reliefprydede sider; de er ikke uinteressante.

I tidens løb øgedes »Kastellet« og blev til en hel lille borg. Først kom »Enkesædet«, et bitte bindingsværks pandekagehus til børnenes forlystelse. Så fulgte to fløje bygget ud fra hovedhusets bagside, de dannede en formelig borggård. Den søndre fløj optoges af en ved større selskabelighed stærkt tiltrængt stor stue med bredt sydvindue og stadigt solskær gennem ovenlysets gule ruder. Den nordre udbygning var »Kavalér-fløj«, her fik den ældste søn Johan værelse på første sal, og frit råderum. Da far og mor måtte banke på, hvis de i det hele taget vovede sig derop, blev stamherrens paulun et eftertragtet fristed for skolekammeraterne.

Det var en stor grund, Gustav Wied i 1899 havde sikret sig, men alligevel ikke stor nok. Da bebyggelsen begyndte at nærme sig fra vest, ville Wied købe mere, men nu var det for sent. Der kom naboeer temmelig tæt på, og et sted en hane, der inderligt irriterede den sensible digter.

Nærmest »Kastellet« blev haven anlagt i terrasser, med snorlige gange, der mødtes under rette vinkler. Det kunne man ikke rigtigt forsone sig med i Roskilde, for ligesom »månen har den

farve, måner skal ha'« — så skal havegange nu engang være pænt buede. Længere borte fra huset formede beplantningen sig mere parkagtig. Nede i lavningen blev der udgravet en rektangulær fiskedam hegnet med slanke popler, et fint lille stykke naturhave — — »man skal fodre sine karusser og gøre sin whisky stærkere«. Den sydlige del af grunden var nærmest beregnet på at ligge hen som et afværgende bælte mod for nært naboskab på denne kant. Her var rigelig plads til anlægget af Gustav Wieds berømte mindelund. Fiskedammen, den smukke lavning og grøften forsvandt, da gaden Byvolden blev ført igennem, tværs over Hedegade og videre frem. Heldigvis skete ødelæggelsen af den prægtige grund og dens anlæg ikke mens familien Wied residerede på »Kastellet«.

Mindelunden blev ikke berørt og findes endnu. Det er en firkantet plads hegnet af en høj bøgehæk, en ligeledes hækindrammet sti fører derind. I hækkene er indfældet godt meterhøje steler eller mindestøtter støbt i cement, ialt 28, på een nær alle forsynet med navne, ialt 35. Dels en række personer fra litteraturens og teatrets verden, dels navne, der tilhører privatlivet, endelig er der et par stykker, hvor satyren har været på spil. Og godt det samme, for så smuk en tanke, der ligger bag mindelunden, må den til sidst have været som en mare for sin

*Ydmygt
pigekammer
med barske
husguder.*

skaber. Hvor bittert enkelte år at skulle lade indhugge op mod en halv snes navne på mennesker, man har kendt og sat pris på. Midt i lunden var der rejst et særligt minde for medforfatteren til tre af Gustav Wieds skuespil, hans gode ven, overretssagfører Jens Petersen — det er nu styrtet sammen.

Familien Wied blev ved at holde sig for sig selv. Af Roskildebeboere kom kun forfatterinden Agnes Henningsen, som en årække havde lejlighed i Algade 60, og familiens huslæge, Frits Jørgensen og hans frue på besøg hos familien. Gustav Wied selv havde gjort fotograf Kr. Hudes bekendtskab og kikkede nu og da indenfor i hans museums-hybel på første sal i Roskilde Avis' ejendom, Algade 20 og fik en passiar. Bekendtskabet var begyndt med, at Hude havde vejledet Wied i fotografiens mysterier og fremkaldt hans plader. På lignende måde havde Gustav Wied lært cigar- og antikvitetshandler Otto Mellerup at kende som kunde i hans forretning. Forholdet udviklede sig med tiden til det lidt prekære spil mellem en skabende kunstner og hans modeller. Her skal blot bemærkes, at Tummelumsen ikke er kopieret over Mellerup. Vel har Wied hentet visse træk hos ham, men det bærende motiv i »Livsens Ondskab«, Tummelumsens længsel efter at generhverve den tabte familiemølle har ingen baggrund i virkeligheden. Tummelumsen er nok en interessant romanfigur, men Otto Mellerup var en langt rigere facetteret personlighed, et udsøgt medium for en dybtgående psykolog, men det var Wied ikke og brød sig vel heller ikke om at være. Hvilket fængslende billede kunne der ikke være tegnet af en ejendommelig mand som Otto Mellerup. Om Gustav Wieds benyttelse af levende model er der fablet meget. Knagsted skulle for eksempel være fotograf Hude, men han kom først til Roskilde samme år som »Livsens Ondskab« udkom. Gustav Wied var slet ikke frygtet i Roskilde, som forfatteren, der ville portrættere folk. Uden at mange sig, var han faldet til, var endog blevet medlem af det ærværdige fugleskydningsselskab. Han var avanceret til at blive en velmeriteret figur i bybilledet. Forlængst ikke mere »arbejdsmanden«, som rejste på første klasse«, som en satirisk anlagt Roskildebørgers skal have udtrykt sig, fordi han af gode grunde ikke forstod sig på det mysteriøse forhold mellem en kendt forfatter og et stort forlag — forlængst var Gustav Wied blevet en god skatteborger, som gik med pels om vinteren.

Familien Wied havde en stor omgangskreds, mest fra Københavns litterære og teater-verden, og der udfoldede sig i de gode år, da stykkerne gik med glans over scenen, megen selskabelighed i »Kastellet«. Nedgangen kom hurtigere end ventet. Wied begyndte at føle sig udskevet. Hele livet havde han været plaget med svag mave og dårlige nerver. Mere og mere nedbrød det ham, og ydermere havde verdenskrigen rystet hans sind. Under en sygdom endte han selv sit liv.

Hele familien: Johan som døde ung, fru Alice, Søster og en stott og lykkelig far --- midt i billedet Peter.

En trist oktoberaften i 1914 førtes Gustav Wieds kiste fra »Kastellet« til Gråbrødre kirkegård, ingen fulgte. Dagen efter sænkedes kisten i jorden med en bøn og de tre skovfulde jord, ingen uden kirkegårdens personale var til stede. Gustav Wied havde selv ønsket det sådan, og hans prægtige kone fulgte helt ud hans ønsker. Men Roskilde fik endnu engang lejlighed til at undre sig over den mærkelige familie.

Ikke længe efter gik »Kastellet« over på andre hænder. Fru Wied og datteren Inger Marie flyttede til København — et kort ophold i en lejlighed i Gråbrødrestræde i Roskilde var blot et intermezzo — for derfra at tage bolig i Hørsholm. Her er fru Alice i en høj alder afgået ved døden. Hendes urne er nedsat i gravstedet i Roskilde, hvor også hendes mands forældre har fundet deres hvilested. En smuk og enkelt mindesten formet af kunstneren Hans Tegner er lagt over Gustav Wieds grav.

2/9-69 L

DIS-Danmark

1 0 0 0 6 4